

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Перги Юрія Миколайовича
«Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя
1918-1939 рр.»**,

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України**

У кінці ХХ століття в Україні відбулись кардинальні зміни, які дали поштовх розвитку нових напрямків вітчизняної історичної науки. Важливе місце серед них зайняли проблеми збереження національної культури та самоідентифікації, боротьби за національні права, розвитку багатопартійності та парламентаризму. Комплексне та об'єктивне дослідження вказаних тем неможливе без вивчення життя українців, що проживали на територіях, які за різними міжнародними угодами відійшли до інших держав. Особливий інтерес у цьому контексті становлять землі, які після Першої світової війни відповідно до Варшавського (1920 р.) і Ризького (1921 р.) договорів опинились у складі Польської держави, зокрема Східна Галичина, Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся, Надсяння, Лемківщина. На противагу Волині та Галичині, яким присвячена переважна кількість наукових студій, Холмщина та Підляшшя залишаються поза широкою увагою українських істориків, на що вказує відсутність комплексних досліджень цього регіону. Новизна кандидатської дисертації Ю. М. Перги полягає в постановці та розробці теми, яка раніше не отримала всебічного та об'єктивного висвітлення в науковій площині. З огляду на вказане вище, запропонована дисертантом тема «Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя 1918 - 1939 рр.» є актуальною і науково значущою.

У вступі кандидатської роботи чітко визначена мета, актуальність, новизна й об'єкт дослідження, переконливо обґрунтовано його хронологічні рамки. Поставлену в дисертації мету автор реалізував керуючись загальнонауковими принципами пізнання та користуючись конкретними методами історичного дослідження. Дослідницькі завдання, виділені як пріоритетні, сформульовані таким чином, щоб заповнити прогалини в сучасній історичній науці.

Дисертація виконана на високому науково-теоретичному рівні. Її структура, назви розділів і підрозділів не викликають принципових заперечень. У них логічно та поетапно розкривається формування складних і багатогранних відносин українців з польською владою на території Холмщини та Підляшшя у другій Речі Посполитій, що відбувалось в умовах зростаючого національного та релігійного тиску. У роботі висвітлено низку невідомих або недостатньо вивчених фактів щодо неполітичного та політичного спротиву українців політиці колонізації та національної асиміляції, що проводились польською владою. Дисертант робить свої висновки на основі широкого використання архівних документів, які багато цитуються в усіх розділах дисертації.

Перший розділ дисертації «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» присвячено дослідженню джерел, історіографії проблеми та теоретико-методологічним засадам наукового пошуку. Зроблений дисертантом аналіз історіографії засвідчив відсутність узагальнюючих праць із зазначеної проблематики у вітчизняній науковій літературі та певну суб'єктивність тверджень представників зарубіжної; особливо це стосується польських вчених. Вказане спонукало дисертанта до проведення серйозної пошукової роботи з метою відтворення об'єктивної картини суспільно-політичного життя українців у Холмщині та Підляшші.

Безперечним здобутком дисертації стало використання широкого кола українських і особливо – польських джерел та введення в науковий обіг низки документів. На основі систематизації Ю.М.Перга виокремив наступні групи джерел: неопубліковані архівні матеріали, опубліковані документи, періодичні видання, матеріали вищих органів влади Другої Речі Посполитої зазначеного періоду. Загалом джерельна база є достатньо репрезентативною (матеріали 3-х польських архівів та 2-х українських) і повною мірою дає можливість висвітлити суспільно-політичне життя українців краю на теренах досліджуваного регіону в міжвоєнний період.

У другому розділі «Особливості суспільно-політичного життя українців Холмщини та Підляшшя (1918-1922 рр.)» досить детально проаналізовано становище українців, які після завершення Першої світової війни опинились у складі відновленої Польської держави. Зокрема подається розгорнута картина економічних та соціальних труднощів, що постали перед українською громадою. Посилаючись на архівні документи, дисертант доводить, що польська влада окремо виділяла православне населення Холмщини та Підляшшя, вважаючи, що, на відміну від православної людності Галичини та Волині, воно добре підлягає спольщенню (с.39), що стало лейтмотивом політики польської влади стосовно українців регіону в наступні роки. У розділі зроблено цілком обґрунтований висновок, що зростання утисків польської влади та небажання надавати національним меншинам гарантовані Березневою конституцією та Ризьким мирним договором права мали наслідком згуртування українців, що призвело до появи перших культурно-освітніх і добродійних організацій, серед яких особлива увага приділена добродійному товариству «Рідна хата». Водночас автор наголошує, що низька ефективність позапарламентських заходів підштовхнула українців Холмщини та Підляшшя до спроби вивести політичну боротьбу на більш високий щабель, що унаочнено в рішенні брати участь у парламентських виборах 1922 р.

Другий розділ присвячений розвитку суспільних організацій у регіоні в 1920-ті роки, зокрема після перевороту 1926 р., та особливостям діяльності українських депутатів на новому, парламентському етапі боротьби за національні права. Головна увага приділена їхній тактиці та стратегії. Дисертант детально розкриває особливості формування місцевих партій «Сельсоюз» та «Сельроб», а також причини та наслідки протистояння українських політичних сил на теренах регіону та в парламенті. Зокрема у підрозділі 3.1 зазначено, що початком розколу Української Парламентської Репрезентації є рішення українських представників у Сеймі підтримати обраний у

1923 р. уряд прем'єр-міністра С. Сікорського (с.79-80), що вказує на неоднозначне ставлення до політики співпраці з польським урядом, яку пропагували та послідовно впроваджували автономісти-федералісти на чолі з А. Васинчуком. Логічним і аргументованим є висновок про те, що неспроможність знайти компроміс як у своїх лавах, так і з іншими політичними силами, передусім з УНДО та Блоком безпартійних сил, призвела до програшу на виборах 1928 р. та поступового зростання впливу спочатку лівих, а потім – правих політичних сил. У контексті сучасних реалій політичного життя в Україні він набуває особливої актуальності.

Четвертий розділ присвячений результатам втрати політичною елітою Холмщини та Підляшшя офіційного представництва в Сеймі та Сенаті, внаслідок чого центр політичного життя українства остаточно змістився до Галичини. Підрозділ 4.1 (с. 124-133) розкриває сутність змін у суспільному житті краю в першій половині 1930-х рр. Дисертант акцентує увагу на тому, що тиск польської влади, який призвів до закриття майже всіх культурних та добродійних організацій, складна соціально-економічна ситуація в Польській державі внаслідок світової економічної кризи та виключення лідерів Холмщини і Підляшшя з «великої політичної гри» спонукали лідерів українців до активізації діяльності на місцевому рівні, що проявилось у широкій підтримці страйкового руху.

Особливу увагу дисертант приділяє спробі лідерів УНДО у середині 1930-х рр. впровадити політику «нормалізації», в основу якої було покладено ідеї автономістів-федералістів щодо співпраці з польським урядом. Дисертант аргументовано доводить, що головною причиною її невдачі стало небажання польської влади дотримуватися домовленостей, що спонукало українців знову перейти до опозиції польській владі (с.144-145).

У підрозділі 4.3 (с. 148-161) досліджується одна з найбільш складних і драматичних сторінок у польсько-українських стосунках – ревіндикаційна акція, що мала місце на території Холмщини в 1937-1938 рр. Автор не лише детально характеризує черговий наступ на українську меншину через тиск на православну віру, а і розкриває сутність докладної та довгострокової програми ліквідації «питання української меншості» на Холмщині та Підляшші й залучення її остаточно «в лоно польської культури і народу».

Важливим здобутком Ю.М. Перги є виділення низки особливостей, що призвели до поступової радикалізації багатьох українців Холмщини та Підляшшя протягом 1918-1939 р. і зміни їх настроїв зі співпраці з польським урядом для мирного співіснування в межах Другої Речі Посполитої до неприйняття влади та появи міжетнічних суперечностей, які відбулись на початку 1940-х рр.

Підсумовуючи результати наукового пошуку дисертанта, наголосимо, що висновки та узагальнення, сформульовані в дисертації, є цілком виваженими, відповідають структурі праці й викладеному в ній матеріалу. Вони є аргументованими та відповідають загальній концепції роботи.

Оцінюючи дисертацію Ю.М. Перги загалом позитивно, вважаємо за доцільне внести деякі уточнення і побажання.

На наш погляд, у першому та другому розділах було б доцільно більш детально розкрити появу і діяльність на Холмщині та Підляшші просвітницьких гуртків, бібліотек, читалень та інших організацій культурно-освітнього типу.

Також у дисертації слід було б звернути більшу увагу на наслідування політикою «нормалізації» ідей автономістів-федералістів Холмщини та Підляшшя, особливо їх ідеолога А. Васинчука, на чому автор акцентує свою увагу (с.143-144). Крім того, не зовсім зрозуміла роль політичних партій і еліти Холмщини та Підляшшя у переговорах між очільником УНДО В. Мудрим та польською владою в питанні впровадження зазначеної політики.

Потребує уточнення термінологічний апарат. Так, для означення подій, що відбувались на території Холмщини та Підляшшя в 1937-1938 рр., автор вводить термін «релігійно-ревіндикаційна акція», хоча в українській історичній науці використовується термін «ревіндикаційна акція». У підрозділі 1.3 «Методологія дослідження» це варто було б обґрунтувати.

Дисертація не позбавлена деяких полонізмів, що пов'язано передусім з використанням автором матеріалів польського походження.

Водночас зазначені зауваження не знижують наукового рівня дисертації та не впливають на її загальну позитивну оцінку. Вважаємо, що дослідження дисертанта стануть вагомим внеском у подальшу розробку проблеми.

Дисертаційна праця Ю.М. Перги «Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя 1918-1939 рр.» є самостійним, творчим, завершеним, цікавим дослідженням, в якому отримані науково обґрунтовані результати, що відповідають поставленим автором завданням.

Дисертаційне дослідження пройшло необхідну наукову апробацію. Його основні положення відображені у 13 наукових публікаціях, з них 6 статей опубліковано у фахових наукових виданнях України, які входять до низки наукометричних баз (IndexCopernicus, DOAJ, EBSCO тощо) та 1 – у закордонному виданні.

Вважаємо, що за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною визначених та розв'язаних завдань, обґрунтованістю основних положень, науковим значенням дисертаційна робота Юрія Миколайовича Перги «Суспільно-політичне життя українців Холмщини та Підляшшя 1918-1939 рр.» відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор цілком заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету
управління та права

Н.В. Тітова

Підпис *Н. В. Тітова*
ЗАСВІД
Вчений секретар університету

С. Розмисла

